

УЛОГА И ЗНАЧАЈ СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ У ОКВИРУ ТРЖИШТА РАДА

Апстракт: У раду је приказана улога и значај социјалне политике која је данас високо на листи приоритета тржишних економија које за циљ имају одржив економски развој. Истакнути су појмови социјално партнерство и социјални дијалог, чије занемаривање може изазвати велике проблеме, посебно на тржишту рада. Социјална политика у ЕУ сваки дан постаје све значајнија. Заједно са политиком запошљавања усмјерена је на осигуравање квалитетних услова за рад, заштиту и сигурност на радном мјесту, права трудница, регулисање радног времена, итд. У Босни и Херцеговини нема јединствено формулисане социјалне политике. Развој ефикасне социјалне политике с позитивним приступом запослености представља приоритетан задатак владе и у ФБиХ и у РС. Проблем представља и висока стопа сиромаштва, потом недовољна гендер сензитивност и социјална искљученост. Босна и Херцеговина се налази у процесу приближавања Европској унији и због тога мора извршити одређена прилагођавања европским захтјевима кад је у питању тржиште рада и социјална политика.

Кључне ријечи: социјална политика, социјални дијалог, социјално партнерство, социјална искљученост, тржиште рада.

ЈЕЛ класификација: E24, H52, J16, J28

1. УВОД

Социјална политика је кључна јавна политика која утиче на одрживи развој друштва. Она се бави узроцима, облицима и посљедицама редистрибуције националног дохотка, а циљ јој је превладавање социјалних ризика и санирање посљедица које на алокацију социјалне добробити доноси тржиште. Када се говори о социјалној политици, све се чешће могу чути појмови: социјално партнерство и социјални дијалог.

Социјално партнерство, према великом броју аутора, представља заједничку сарадњу, размјену информација и заједничко рјешавање проблема и то најчешће путем социјалног дијалога. Социјални партнери морају имати способност да развију заједничку стратегију и усагласе различитости које их карактеришу; морају дјеловати заједно на ефикасан начин. У већини земаља као социјални партнери јављају се невладине организације, цивилни сектор и научници

¹ Виши асистент, Правни факултет, Универзитет „Демал Биједић“, Универзитетски Кампус, Мостар, Е-mail: nerma@unmo.ba;

и често социјални партнери имају надзорну и савјетодавну улогу за извршну власт.

Социјални дијалог се односи на све типове преговарања, консултација и размјене информација између социјалних партнера о питањима од заједничког интереса, а тичу се економске и социјалне политике.

Социјална политика на европском нивоу од оснивања Европске заједнице 1958. године била је усмјерена прије свега на економска питања, да би се касније, посебно након ступања на снагу уговора о ЕУ 1993. године, позорност посветила изградњи Европе на социјалном плану. Данас је социјална политика високо на листи приоритета ЕУ. Босна и Херцеговина на путу ка Европској унији већу пажњу треба посветити социјалној политици. Међутим, припреме везане за социјалну политику заостају и споро се реализују, што и не изненађује, с обзиром на постојећи систем политичког уређења којег карактерише комплексност.

2. УЛОГА И ЗНАЧАЈ СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ

Социјална политика (Лакићевић 1980: 7-8) схвата се као посебна грана државне дјелатности којом се ублажавају класне супротности, посебно оне у области расподеле. Ова је политика израз солидарности и сарадње друштвених класа; идентификује се са социјалном економијом. Схвата се као законски заснована интервенција државе у области расподеле, те се дефинише као интегрални дио опште политике, економије и културе. Циљ социјалне политике (Јовановић 2006: 627) једне земље јесте обезбиједити друштвено прихватљив минимум животног стандарда за цјелокупно становништво.

Основни појмови (Лакићевић 1980: 15-42) из социјалне политике јесу:

социјални развој - процес квантитативног раста и квалитативних промјена које се дешавају у сфери животних, радних и друштвених услова;

животни стандард - ниво животних и радних услова људи, односно степен задовољавања човјекових потреба;

социјална сигурност - скуп друштвених мјера и акција у циљу гарантовања животних услова поводом социјалних случајева;

социјални случај - обухвата све објективне догађаје који се односе на животне и радне услове човјека;

социјални проблем - објективна или релативна промјена која унутар одређеног друштва;

социјално право - једна од најмлађих правних грана; велики број разноврсних правила и правних норми; социјално право у објективном смислу представља скуп правних правила и норми којима се регулише социјално обезбјеђење људи; у субјективном смислу даје право физичком лицу да од надлежног органа захтијева одређене престације;

социјална заштита је друштвена дјелатност која се бави задовољавањем основних животних потреба појединаца и друштвених група погођених социјалним случајевима;

социјално осигурање - законом установљено обавезно материјално обезбјеђење и здравствена заштита радника и њихових породица;

социјално обезбјеђење - елементи животног стандарда који су претпоставка за остварење благостања људи.

Главна начела социјалне политике су: хуманизам, солидарност и узајамност. Социјална политика као друштвена пракса доста је сложена појава. Односи се на проблеме који укључују зараде, програме социјалне помоћи, пензије, здравство, образовање, мобилност радне снаге и осигурање у случају незапослености (Јовановић 2006: 627).

Основни фактори (економски и политички систем, становништво, наука, морал, обичаји и религија) социјалне политике важни су јер одређују карактер, циљеве, методе и средства социјалне политике. Техника и технологија мијењају се невјероватном брзином, а од становништва се очекује прилагођавање тим промјенама, јер све те промјене доводе до нарушавања одређених односа унутар породице и друштва. Човјек је прилично погођен овим промјенама јер се сам он спорије мијења од технике и технологије. Погођени смо брзим ритмом живота, намеће нам се и морамо бити флексибилни јер вањске промјене траже промјене и у нама. Многи се не снађу и тако доведу себе у неповољну ситуацију у том амбијенту којег карактерише „трка за временом и новцем“, у којем се човјек удаљава од породице и осјећа се отуђено.

Све се чешће сусрећемо с појмовима социјално партнерство и социјални дијалог.

Није позната ниједна општеприхваћена дефиниција социјалног партнерства, зато што различити аутори имају различито поимање овог појма. Ипак, нешто је заједничко свим тим дефиницијама, а то је да оно представља заједничку сарадњу, размјену информација и заједничко рјешавање проблема. Дјеловање социјалног партнерства у функцији тржишта рада огледа се од нивоа предузећа па све до законодавне власти (Јовановић 2006: 483). Унутар предузећа, као микро-економске јединице, реализује се путем представника синдиката и битан је фактор пословног успјеха.

Појам који је уско везан за социјално партнерство јесте социјални дијалог чије занемаривање може узроковати доношење неодговарајућих рјешења. Веће промјене унутар предузећа много је лакше превазићи помоћу социјалног дијалога, а непостојање дијалога може изазвати велике проблеме.

3. СОЦИЈАЛНО ПАРТНЕРСТВО И СОЦИЈАЛНИ ДИЈАЛОГ

Партнерство као појам служи за изражавање важних компоненти односа, а то су споразумијевање и уважавање. Овај појам обухвата следеће: (Цвитковић 2003: 482) социјално препознавање различитих интереса социјалних партнера, презентовање интереса свих социјалних партнера који су међусобно супротстављени, организовано дјеловање социјалних партнера у циљу квалитетног регулисања рада и тржишта рада. Партнери су једнаки и равноправни и такав ће однос међу њима постојати док се партнерство дјеломично или у потпуности не наруши (Zrinščak 2005: 175). Социјални се партнери најчешће дефинишу као удружења послодаваца и синдиката, уз владу као трећег партнера (Zrinščak 2005: 176).

За потпуни успјех социјалног партнерства социјални партнери би требало да имају снажно заједничко увјерење да је партнерство дугорочни модел који ће сви заједнички разумјети и промовисати. Битно је заједничким снагама сагледати постојеће стање и проблем те донијети адекватну одлуку и начин за рјешавање проблема. Социјални партнери морају имати способност да развију заједничку стратегију и усагласе различитости које их карактеришу; морају дјеловати заједно на ефикасан начин. Партнери који воде дијалог морају бити једнакоправни, уважавати се, не сматрати се политичким непријатељима, вјеровати у неке заједничке циљеве и бити свјесни да без сарадње нема напретка. Појам социјалног партнерства признаје легитимност различитих улога, интереса и вриједности, имајући у виду постизање договора о начину функционисања друштва или неких његових дијелова (Zrinščak 2005: 176). Уколико споразум није утемељен на међусобном договору, потцјењује се значај повјерења које је основа за провођење социјалног дијалога. Унутар партнерства јако су важна економска и социјална питања и пожељно је договорити сва дјеловања која утичу на било ког партнера или ширу јавност.

Социјални дијалог, према ИЛО, односи се на све типове преговарања, консултација и размјене информација између представника власти и социјалних партнера или између самих социјалних партнера о питањима од заједничког интереса, а тичу се економске и социјалне политике (Stubbs, Zrinščak 2005: 159). Цивилни дијалог саставни је дио социјалног дијалога. Цивилни и социјални дијалог претпоставка су економског и друштвеног развоја (Zrinščak 2005: 181). Да би социјални дијалог могао уопште функционисати, морају бити испуњене одређене претпоставке: независне организације радника и послодаваца, политичка воља свих страна за ангажманом у социјалном дијалогу, признавање основног права на слободу удруживања и одговарајућа институционална подршка.

Важна је улога социјалног дијалога и код тијела регионалног нивоа која имају значајан утицај на тржиште рада о питању цијена, услова и квалитете рада (заводи за запошљавање, завод за пензионо осигурање и завод за здравствено осигурање) (Јовановић 2006: 484).

Историјски посматрано, партнерство је највише везано за развој социјално-тржишне економије и начела супсидијарности, што је уграђено и у темеље ЕУ. Временом се улога социјалних партнера повећавала те су они постали равноправни актери у владању Унијом. Иако је концепт социјалног дијалога споменут у уговору из Париза, прво значајно институционално утјеловљење социјалног дијалога био је економски и социјални комитет Европске економске заједнице (ЕЕЗ). Социјални дијалог важна је претпоставка економских и социјалних реформи, а социјални су партнери субјекти модернизације и процеса управљања промјенама које се одвијају на подручју Уније.

Уколико се реформе на тржишту рада проводе без утицаја социјалног партнерства и вођења социјалног дијалога, за очекивати је отпоре на свим нивоима који могу у потпуности онемогућити реализацију зацртаног циља или прилично успорити тај процес

Идеја уједињене Европе на почетку није била социјални пројект; важне су биле политичка и економска нота. Постојала је потреба да се створи заједнички европски економски простор гдје ће бити омогућено слободно кретање радника и роба. Сматрало се да се питања везана за рад и радне услове могу ријешити

дијалогом између послодаваца и представника радника на нивоу предузећа. У новијој фази изградње Европске уније наглашена је потреба константне изградње социјалне Европе. Промоција борбе против социјалне искључености сматра се легитимним подручјем интереса ЕУ. Процес којим се тај интерес елаборира назива се *модел отворене координације* (ОМС - *Open Method of Co-ordination*), а први је пут уведен у Уговору из Амстердама као дио стратегије запошљавања (Stubbs, Zrinščak 2005: 161).

Показатељи социјалне укључености обухватају три нивоа, и то:

- а) десет основних показатеља који говоре о финансијском сиромаштву, запослености, здрављу и образовању;
- б) секундарне показатеље који допуњавају примарне;
- ц) показатеље које земље саме одаберу у циљу тумачења примарних и секундарних показатеља (Stubbs, Zrinščak 2005: 163).

4. СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА У ЕУ

Данас се у Европској унији расправља о питањима социјалне политике више него икад раније. Социјална питања третирају се као незаобилазна питања људских права и политичких слобода. Немогуће је да се нека политика доноси и проводи без активне и озбиљне укључености социјалних партнера.

Социјална политика ЕУ, која се почела развијати у другој половини 19. вијека, а експанзију доживјела 40-их година, прилично је компликована и изразито другачија од осталих политика ЕУ. Импликације за социјалну политику ЕУ (Geyer 2000: 207-210):

- социјална политика ЕУ није попут националних социјалних политика,
- има повећани регулаторни карактер,
- пропагира различите политичке промјене,
- све више постаје вођена од стране интересних група,
- не мијења значајно националне социјалне политике.

Не постоји општа теорија развоја социјалне политике ЕУ. Развој заједничке социјалне политике био је прилично спор и одвијао се уз бројне потешкоће. Многи фактори заједно креирају различита поља ЕУ социјалне политике: разне институције, мултиструктура политичких процеса, различити односи између националних политика и политике ЕУ и многи други. Један од аспеката социјалне политике односи се на политику и програме владе који утичу на добробит људи (Midgley 2000: 4).

Социјална политика ЕУ (Midgley 2000: 211) наставиће да поставља минималне стандарде, подстицаће земље чланице и интересне групе на кооперацију, промовисаће „бест практице“ и одговарати на специфичне захтјеве европске социјалне политике. У одређеним подручјима, посебно у областима здравља и сигурности, стручног усавршавања, мобилности радне снаге, утицај социјалне политике ЕУ биће прилично значајан. Она не нарушава озбиљно националне социјалне политике. Са својом регулаторном оријентацијом и финансијским и институционалним слабостима, социјална политика ЕУ највише је слична англо-

америчком моделу благостања. Умјесто да хармонизује системе националних социјалних политика, социјална политика ЕУ заправо их потиче да се међусобно разликују.

Значај социјалне развојне компоненте је у томе што обухвата унапређење укупног друштва, а не само појединих његових сегмената. Сврха европског социјалног модела је адекватно реаговање на настале промјене и искориштавање тих промјена у смислу постизања већег броја радних мјеста, бољих услова рада и економског благостања. Важно је да нагласимо како је овај модел, прије свега, фокусиран на побољшање животног стандарда и неизоставан је дио демографских кретања чије посљедице највише осјећа тржиште рада, које и јесте дио европске социјалне политике.

Управо су на тржишту рада присутна највећа одступања између онога што социјална политика теоретски представља и онога што се дешава у стварности, дакле, одступања теорије и праксе. Социјална питања обухваћена су паришким уговором, а посебан је акценат стављен на социјалну хармонизацију (користи и трошкови интеграције требају бити једнако распоређени на све земље чланице) и социјално побољшање (креирање нових радних мјеста и побољшање животног стандарда) (Хаџиахметовић према: Geyer 2000: 204). И римски уговор спомиње побољшање услова живота и рада као важан фактор за даљи развој Заједнице. Чињеница је да је европска социјална политика дужи временски период била на маргини европских интеграционих процеса, а позитиван искорак и наглашавање важности ЕУ социјална политика доживљава на хашком самиту из 1969. године, а позитивна ствар био је и Програм социјалне акције из 1974. године који се бавио сљедећим питањима (Хаџиахметовић према: Geyer 2000: 205):

- постизање пуне и боље запослености,
- побољшање услова живота и рада,
- укључивање послодаваца и радника у доношење одлука које се тичу економског и социјалног развоја на нивоу Заједнице.

Уговор о ЕУ за циљ има повећање животног стандарда те социјалну и економску кохезију. Споменућемо и „Зелену књигу социјалне политике ЕУ“ (Хаџиахметовић према: Geyer 2000: 206) и навести нека подручја споменута у тој књизи: повећање запослености, једнакост полова, промоција социјалног дијалога, слободно кретање, политика младих и старих и многа друга питања релевантна за социјалну политику. Социјалној политици се приписују сљедеће функције: смањење сиромаштва и неједнакости у доходу, заштита од одређених ризика везаних за тржиште рада и адекватно награђивање за учешће на тржишту рада.

Изгледа да су циљеви социјалне политике ЕУ у супротности с циљевима економске политике, посебно када се сагледа дистрибуција прихода, друштвена искљученост и једнакост, те квалитет запошљавања. Иако је незапосленост опала током посљедњих година, а стратегије запошљавања и смањења сиромаштва на нивоу ЕУ учиниле координиране и циљане напоре како би се одговорило потребама оних који су искључени или су у ризичном положају, и даље постоје бројни недостаци и празнине, посебно за жене.

У циљу стварања европског тржишта рада на којем ће бити омогућена једнака могућност конкурисања и услова запошљавања за све, креиран је темељни

документ европске социјалне политике: Социјални план ЕУ за период 2005-2010. године. План је поставио следеће циљеве: запошљавање, повољне услове рада и социјалну инклузију. Социјални план предвиђа испитивање транзицијског периода за раднике из нових чланица, потом запошљавање што већег броја људи, подршку женама на тржишту рада, модернизацију закона о раду и нову стратегију здравствене заштите и сигурности. Прописане су и одреднице социјалне заштите пензионера, особа с инвалидитетом итд., те забрана дискриминације на темељу пола, старости, етничке, расне и вјерске оријентације.

4.1. Сиромаштво, незапосленост и социјална искљученост у Европској унији

Одржив људски развој и социјална искљученост двије су супротности. У посљедњих десетак година искљученост је постала једна од најпопуларнијих друштвених тема. Када говоримо о социјалној искључености, већина се аутора слаже да је тај појам прилично нејасан и вишезначан. Једна од дефиниција каже да се социјална искљученост јавља кад људи пате због различитих проблема (незапосленост, ниски приходи, лоши услови живљења, несрећена породица, лоше здравље). Социјалну искљученост можемо дефинисати и као динамички процес који означава кретање ка нижим нивоима, што води до искључености и ствара неугодне околности. Оно што сигурно можемо рећи јесте чињеница да социјална искљученост обухвата три појма²: незапосленост (маргинализација на тржишту рада), сиромаштво и социјалну изолацију и да је, прије свега, везана за тржиште рада. Незапосленост и сиромаштво отежавају судјеловање у друштвеним активностима, стварају тензије у породичним и брачним односима, погоршавају везе с пријатељима и сусједима. Таква социјална изолација негативно дјелује на могућност проналаска посла јер су такви појединци одвојени од извора информација. Образовање³ је један од кључних механизма социјалног укључивања јер знамо да је степен запослености повезан с посједовањем квалификација и вјештина. Образовани појединци мобилнији су и флексибилнији, а образовање је средство личног испуњења и сатисфакције. У већини земаља постоји одређени број људи који су довољно богати да не морају уопште партиципирати на тржишту рада, а јако су укључени у социјалне сфере. Појединци и домаћинства могу бити искључени из приступа одређеним вриједним ресурсима као што је образовање, добро запослење или пак здравље. Постоји проблем око разграничења појмова *сиромаштво* и *социјална искљученост*. Неки аутори изједначавају ова два појма, док други сматрају сиромаштво једним обликом искључености, а трећи кажу да је појам искључености подређен појму сиромаштва. Већи значај појма социјалне искључености у односу на сиромаштво је у томе што је ставио акценат на неке аспекте социјалних неједнакости, а нагласио је и проблем социјалних заједница. Концепт социјалне искључености захтијева много труда и комбиновање економских и социјалних мјера. Тај се појам може анализирати кроз три кључне парадигме, и то (Шућур 2004: 45-60): солидарност, специјализацију и монопол. Овдје се кроз солидарност повезују економске и социјалне компоненте живота.

² *Сиромаштво, незапосленост и социјална искљученост*, Програм Уједињених народа за развој, стр. 14; доступно на: <http://www.undp.hr>

³ Ибид., стр. 14-15.

Више се односи на друштвене односе, него на политичке и тржишне. Искљученост може бити и резултат специјализације, односно економске подјеле рада и социјалне диференцијације. Такође, може бити и резултат формирања групних монопола и тзв. социјалног затварања гдје моћне статусне групе ограничавају „аутсајдерима“ приступ вриједним и пожељним ресурсима - добри послови, високе плате, образовање. Истраживања усмјерена на феномен социјалне искључености долазе до закључка да је рад, односно запослење појединца средство за друштвено интегрисање. Међутим, не значи да они који немају посао припадају групи социјално искључених. Већина младих особа, иако немају посао, нису социјално искључени. Напротив - могу бити изузетно друштвено активни. Социјална искљученост више се посматра с аспекта мушкараца, него с аспекта жена јер се запосленост мушкараца сматра главним извором њихове социјалне укључености и јединим начином за вођење нормалног живота. С друге стране, жене не морају имати запослење, али оне ће и даље бити јако фамилијарно везане, али и социјално укључене у датом друштву. Индикатори (Шућур 2004: 6-7) социјалне искључености јесу дуготрајна незапосленост, неадекватан животни стандард, доходак испод линије сиромаштва, образовање без квалификација, лоше здравствено стање, лоше социјалне везе, дакле, недостатак пријатеља. Особе које су у потпуности искључене налазе се у лошем материјалном стању, ограничене су у социјалној партиципацији, што и саме признају. Земље чланице ЕУ изграђују националне планове борбе против сиромаштва и социјалне искључености. Програмима се настоји побољшати сарадња чланица ЕУ, како би се побољшала социјална слика становништва. Ови планови имају четири основна циља: лакше проналажење посла, спречавање ризика искључености, помоћ онима који су највише угрожени и мобилизирање надлежних тијела. У ЕУ појму социјална искљученост придаје се све већа пажња јер се сматра да је јако важан, иако је подложен различитим тумачењима. Знамо да су сиромаштво и социјална искљученост веома опасни за једно друштво јер нарушавају социјалну кохезију и основна људска права. Проблем социјалне искључености и сиромаштво посебно су изражени у новим чланицама, мада и међу њима постоје велике разлике што овиси и о озбиљности којом се приступа наведеним проблемима. Овим су проблемима највише изложене незапослене особе. Сиромаштво је дубоко укоријењено код ромске популације, инвалида, бескућника, особа у специјализованим установама и сличних група. У земљама ЕУ често је присутна недовољна координација између надлежних тијела тако да изостају адекватни кораци који би ублажили наведене проблеме. Када говоримо о социјалној искључености, велике се разлике огледају и на релацији село - град. У националним се извјештајима, поред осталог, наводе и могућности побољшања постојећег стања, односно смањење сиромаштва и повећање социјалне укључености. Прије свега, важно је проширити активну политику запошљавања, потом развити програм цијеловитног учења, ако већ не постоји, те осигурати ефикасније трошење финансијских средстава. Комисија Европске заједнице истиче да чланице акценат морају ставити на стварање једнаких могућности, дјелотворну владу и стално надгледање провођења појединих програма.

5. СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Социјална политика односи се на проблеме који укључују зараде, програме социјалне помоћи, пензије, здравство, образовање, мобилност радне снаге и осигурање у случају незапослености (Јовановић 2006: 627). Формулисање социјалне политике у надлежности је државе, а у случају Босне и Херцеговине то је у надлежности ентитета (Муфтић-Бакшић: 4). Као посљедица уставног уређења и подјеле надлежности између државе и ентитета, у ФБиХ између ентитета, кантона и општина нема јединственог правног уређења и јединствено формулисане социјалне политике.

Питање социјалне политике једно је од најважнијих питања коме треба посветити пажњу јер без јаке економије, а тиме и социјалне политике, нема ни јаке и развијене државе и друштва. Изузетно је важан приватни сектор који ће обезбиједити квалитетне социјалне партнере као што су послодавци и радници.

Социјална политика требало би да прати економску политику једне земље. Развој ефикасне социјалне политике с позитивним приступом запослености представља приоритетан задатак владе и у ФБиХ и у РС. Ниво сиромаштва превазилази регионалне стандарде. Око 50 % становништва живи на граници сиромаштва или близу ње. Особе погођене овом негативном социјалном одредницом најчешће су расељена лица, незапослене особе, дестимулирани радници, демобилизовани борци. Велики дио становништва и радне снаге и у ФБиХ и у РС налази се одмах изнад линије сиромаштва, има несигуран посао или ради у неформалном сектору, гдје је много тога неизвјесно, затим велики број ради на тржиштима која имају мало стабилности у развоју и посједује мале шансе да реализују веће приходе. Са сиромаштвом је уско повезано и образовање. Рецимо, стопа уписа у предшколско образовање у Босни и Херцеговини врло је ниска, а мали број из сиромашнијих породица има могућности да похађа овај вид образовања. Било би јако добро да влада осигура финансијска средства породицама у лошој материјалној позицији како би могли слати своју дјецу у вртиће и пружити им предшколско образовање. И код средњошколских програма ситуација је неповољна за сиромашну дјецу јер они у већини случајева похађају трогодишње средњошколске програме, а то значи да не могу бити уписани на факултет након тога. Као резултат се јављају незапослена лица, ниски приходи и нефлексибилност на тржишту рада. Занимљиво је, ако тако можемо рећи, да је јавно финансирање високог образовања у Босни и Херцеговини више наклоњено оним домаћинствима која имају већа примања, тако да постаје упитно будуће образовање сиромашних.

У Босни и Херцеговини жене чине преко 51 % популације. Јачање позиције жена у Босни и Херцеговини почело је од 1919. године, а поремећено је током ратних година. Жене су, као и у осталим дијеловима свијета, на мети дискриминације. Надлежне институције имају ограничења у примјени закона који онемогућавају дискриминацију жена. И сам образовни систем наглашава традиционалне разлике између мушкараца и жена. Осим дискриминације у области запошљавања, можемо је препознати и у оквиру система здравствене заштите, гдје се велики број налази изван тог система, а нарочито је велико учешће расељених лица и избјеглица.

У политици још увијек доминирају мушкарци. Има и жена, наравно, али у знатно мањем броју. Све су ово проблеми социјалне искључености. Шта може допринијети вишеструкој социјалној искључености? Прије свега, образовање, гдје наилазимо на неадекватне наставне планове и програме, стереотипе у уџбеницима, сегрегацију у образовању. Потом, здравство у оквиру којег сусрећемо неодговарајуће сексуално образовање, насиље у породици на основу пола, неједнаке здравствене ресурсе у руралним и урбаним подручјима, пораст стопе нежељених трудноћа и заразних болести. Социјално искључене су и жене жртве сексуалног насиља. Недовољно су препознате унутар правних оквира за цивилне жртве рата, не постоји адекватна стратегија која би им пружила подршку, имају ограничен приступ здравственом осигурању и финансијским ресурсима, а често су и предмет деложирања, што је за сваку осуду.

У току је реализација пројекта „Унапређење развоја и капацитета социјалног дијалога и социјалних партнера у БиХ“ које са пола милиона евра финансира ЕУ, тачније средствима ИПО фонда 2007. Главни корисници пројекта су социјални партнери: синдикати и послодавци. Крајњи циљ пројекта је усмјерен на економску реинтеграцију БиХ путем одговорне политике рада.

Вођење социјалног дијалога треба да омогући већим групама цивилног друштва да заједно са институцијама власти учествују у формирању социјалних политика.

Од пројекта се очекује да омогући утврђивање потенцијала и садржаја социјалног дијалога на нивоу Босне и Херцеговине, промовише изградњу капацитета за конструктиван ангажман социјалних партнера и резултира акционим планом за ангажман социјалних партнера.

5.1. Гендер у социјалној политици у Босни и Херцеговини

Устав Босне и Херцеговине и устави ентитета признају једнак третман и заштиту економских, социјалних и културних права без дискриминације засноване на полу (Муфтић-Бакшић: 3). На нивоу државе Босне и Херцеговине усвојен је Закон о једнакости полова који има за циљ спречавање дискриминације жена у свим областима живота. Овај закон налаже једнакост, односно равноправност у свим областима: образовање, економија, запошљавање, спорт, култура. Гендер социјалне и економске политике требају бити повезане са гендер стратегијом, а она представља процес проучавања какве импликације на жене и на мушкарце има свака планирана акција доношења закона, политике или програма у свим областима и на свим нивоима. Крајњи је циљ постизање гендер једнакости.

Правни основ (Муфтић-Бакшић: 4) за уношење гендер перспективе у социјалне политике, која за крајњи циљ има стварање једнакости између мушкараца и жена, налази се у Уставу Босне и Херцеговине и уставима ентитета. Држава има право и на предузимање мјера позитивне дискриминације којима ће мијењати постојећу ситуацију с крајњим циљем постизања гендер једнакости. Током протеклог периода показало се да процес транзиције има различит утицај на мушкарце и жене.

Кад говоримо о образовању, можемо рећи да мушкарци имају бољу образовну структуру у односу на жене јер велики процент жена има основну школу

као највећи степен образовања. Затим, још увијек постоји традиционална гендер подјела у избору занимања; рецимо, и даље мали процент дјевојака уписује техничке школе. Приликом обављања разговора за посао, женама се често постављају питања која излазе из домена знања и вјештина, а тичу се брачног статуса, дјеце, па чак и одијевања. И овдје уочавамо дискриминацију, јер се мушкарцима оваква питања не постављају. Мушкарци су и у повољнијој позицији у погледу усавршавања и напредовања у каријери, јер женама остаје мање времена за усавршавање због обавеза и послова које имају у домаћинству.

Извори социјалног права у Босни и Херцеговини су унутрашње законодавство ФБиХ и међународно право. Социјална заштита дефинише се као организована дјелатност у ФБиХ, усмјерена на осигурање социјалне сигурности грађана и породица у стању социјалне потребе. У последњих неколико година на просторима Босне и Херцеговине биљежи се напредак у гендер проблематици. Од готово непознатог појма, маргинализовања женских акција, минимизирања значаја једнакости жена и мушкараца, гендер полако улази у просторе свих области живота, захваљујући напорима локалних организација и међународне подршке тим напорима.

6. ЗАКЉУЧАК

Социјална политика, као посебна грана државне дјелатности, има улогу да спријечи или да ублажи негативне посљедице економских и друштвених промјена. Можемо је дефинисати као свјесну и слободну практичну друштвену дјелатност која се бави животним и радним условима људи и друштвених група. Појмови социјално партнерство и социјални дијалог имају битну улогу у стварању привидне слике савременог друштва. Њима се раднике, упркос стварности која је очито другачија, покушава увјерити у то да су радници равноправни партнери с послодавцима и да они раде заједно у сврху обостране користи. Дијалог се, пак, представља као разуман начин комуникације радника и управе, те средство којим се све треба рјешавати. Дјеловање социјалног партнерства у функцији тржишта рада огледа се од нивоа предузећа па све до законодавне власти.

Запошљавање и социјална питања постали су приоритети европских институција почетком 1990-их година. На нивоу Уније постоји велики број докумената чији су основни задаци: развој нових прилика за запошљавање, побољшање доступности социјалних услуга и остварења начела солидарности за оне групе становништва на које глобализацијске промјене утичу најнегативније. Изузетно је важно постизање пуне запослености и јачање социјалне кохезије. Унутар ЕУ социјални дијалог се сматра најбољим начином осавремењивања уговорних односа, прилагођавања организације рада и развијања равнотеже између флексибилности и сигурности. У Босни и Херцеговини јединствено формулисане социјалне политике још увијек нема. Због тога пажњу треба посветити изградњи ефикасне социјалне политике која ће бити усмјерена ка постизању што веће стопе запослености, смањењу сиромаштва, подизању нивоа образовања, бољем положају жена, социјалној искључености... Све ће заједно допринијети креирању повољнијих услова на тржишту рада које је уско повезано са социјалном политиком.

Незапосленост и социјална сигурност највећи су економски и друштвени проблеми у Босни и Херцеговини. Радно законодавство није усклађено у цијелој држави, у којој је и даље присутна комплексна социјална структура због које је отежан дијалог између социјалних партнера. Из свега наведеног можемо закључити да ћемо, у периоду који нам предстоји, морати још пуно тога урадити како бисмо ускладили државне и ентитетске прописе с европским документима који регулишу област тржишта рада и социјалне политике.

ЛИТЕРАТУРА

1. Cvitković, A., *Socijalno partnerstvo i tržište rada*, Financijska teorija i praksa 27 (4), str. 481-494, Zagreb, 2003.
2. Geyer, Robert R., *Exploring European Social Policy*, Polity Press, Cambridge, UK, 2000.
3. Хациахметовић, А., *Економија Европе*, Економски факултет у Сарајеву, Сарајево, 2005.
4. Јовановић, М. Н., *Европска економска интеграција*, ИИ допуњено издање, Економски факултет Универзитета у Београду, Београд, 2006.
5. Лакићевић, Д., *Увод у социјалну политику*, ИИ издање, Савремена администрација, Београд, 1980.
6. Midgley, J., Martin B. T. i Livermore M., *The Handbook of Social Policy*, Sage Publications Inc., 2000.
7. Муфтић-Бакшић, Ј., *Гендер у социјалној политици у БиХ*, Конференција "Искуства реформе социјалног сектора у БиХ"
8. Stubbs, P. i Zrinščak S., *Proširena socijalna Europa? Socijalna politika, socijalna uključenost i socijalni dijalog u Hrvatskoj i Europskoj uniji*, Institut za javne financije Friedrich Ebert Stiftung, str. 157-181, Zagreb, 2005.
9. Zrinščak, S., *Teškoće socijalnog partnerstva: europska i hrvatska iskustva*, Revija za socijalnu politiku 12 (2), str. 175-188, Zagreb, 2005.

Nerma Čolaković-Prguda

THE ROLE AND IMPORTANCE OF SOCIAL POLICY IN THE LABOUR MARKET

Summary: *This paper presents the role and importance of social policy which is now high on the priority list of market economies aimed at sustainable economic development. The social partnership and social dialogue are concepts which are emphasized and their negligence can cause big problems, especially in the labour market. Every day, the EU social policy becomes more important. Together with employment policy it is focused to ensure good work conditions, protection and safety in the workplace, the rights of pregnant women, regulation of working time, etc. There is no uniquely formulated social policy in Bosnia and Herzegovina. Development of the effective social policy with a positive approach to employment is a priority task of governments in the FBiH and the RS. The problem is also high poverty rate, the lack of gender sensitivity and social exclusion. Bosnia and Herzegovina is in the process of approaching the European Union and therefore must make some adjustments to European requirements regarding the labour market and social policy.*

Key words: *social policy, social dialogue, social partnership, social exclusion, labour market.*

JEL classification: *E24, H52, J16, J28*